

Verslag

Datum

24 januari 2023

Zaaknummer

2022-015316

Blad

1 van 6

Verslag van de hoorzitting van de commissie Rechtsbescherming op 20 december 2022**Onderwerp**

Het bezwaar van Stichting De Faunabescherming te Amstelveen (hierna: bezwaarde) vertegenwoordigd door Prakken d'Oliveira advocaten, van 4 november 2022, gericht tegen het besluit van Gedeputeerde Staten (hierna: GS) van 27 oktober 2022, zaaknummer 2022-014861, waarbij aan Team handhaving van de afdeling VVHH van de provincie Gelderland een ontheffing op grond van hoofdstuk 3 van de Wet natuurbescherming (hierna: Wnb) is verleend voor het opzettelijk verstoren van wolven met een paintballgeweer.

De commissie Rechtsbescherming is ter zitting als volgt samengesteld:

Voorzitter:

5.1.2e

Leden:

5.1.2e

5.1.2e

Secretaris:

5.1.2e

Voorts aanwezig:

Namens GS:

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e

5.1.2e (wolvenexpert)

Namens derde-belanghebbende: 5.1.2e (gemachtigde)

5.1.2e (gemachtigde)

5.1.2e (hoofd bedrijfsvoering)

Stichting Het Nationale Park

De Hoge Veluwe

Vier toehoorders

Markt 11 | 6811 CG Arnhem
Postbus 9090 | 6800 GX Arnhem

026 359 99 99
post@gelderland.nl
www.gelderland.nl

BNG Bank Den Haag
NL74BNGH0285010824
BIC-code BNG Bank: BNGHNL2G

Btw-nummer: NL001825100.B03
KvK-nummer: 51468751

Verslag

De voorzitter heet iedereen van harte welkom, merkt op dat bezwaarde kort voor de hoorzitting heeft laten weten af te zien van het bijwonen van de hoorzitting, en stelt de aanwezigen voor. **De voorzitter** legt uit dat de commissie Rechtsbescherming (hierna: de Commissie) een onafhankelijke commissie is en licht de procedure tot het nemen van de beslissing op bezwaar door GS toe.

De voorzitter geeft, bij afwezigheid van bezwaarde, gelegenheid aan derde-belanghebbende om een reactie te geven. 5.1.2e draagt spreek aantekeningen voor. Deze worden hier als herhaald en ingelast beschouwd en zijn als bijlage bijgevoegd. 5.1.2e geeft aan dat GS nu kennis hebben genomen van het standpunt van derde-belanghebbende. GS herkennen dit ook uit de contacten die er zijn met derde-belanghebbende. GS merken op dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen de hier vandaag aan de orde zijnde ontheffing verleend aan de provincie en de eigen aanvraag die derde-belanghebbende voor ontheffing tot verwijdering van de wolven heeft gedaan.

De voorzitter wil aan de hand van de gronden van bezwaar een aantal vragen stellen. Wat is probleemgedrag/afwijkend gedrag bij wolven?

5.1.2e merkt op dat hij een externe wolvendeskundige is. Hij werkt ook als zelfstandige voor 'Wolven in Nederland'. Wolven in Europa zijn mensenschuw geworden, houden in het algemeen grote afstand en zijn onzichtbaar voor mensen. Het zijn roofdieren en hebben geen natuurlijke vijanden. Ze kijken, observeren en gaan weer verder. Wanneer wolven belangstelling voor mensen krijgen en op kortere afstand van mensen komen, dan is dat afwijkend gedrag. Dit komt vooral bij jonge wolven voor. Jonge wolven komen gedurende langere tijd op de rendez vous plek bij de ouders terug voor eten. Jonge wolven hebben speelkwartieren en ontdekken de omgeving, die afstanden worden steeds groter. Daarbij stuiten de jonge wolven eventueel op mensen. Ze hebben daar geen vluchtgedrag voor, de reactie van de oudere wolven is daarbij belangrijk, die lopen weg. Als jonge wolven dat zien, volgen ze dat voorbeeld. Als dat mist dan gaan jonge wolven op ontdekkingstocht en worden ze wellicht wat minder schuw richting mens. Er zijn nog twee andere wolven groepen met welpen in Nederland. In Midden Veluwe en in Friensland. Allemaal op basis van camerabeelden gesignaleerd. Pas in november zijn ze ook echt gezien. Van mei tot november hebben de wolven rustig rondgekeken en zijn uit zicht van mensen gebleven. Gewoonlijk blijven wolven op ongeveer 50 meter en kijken gewoon, bij het kruisen van paden kan de afstand korter zijn en kun je een heftige reactie krijgen. 5.1.2e geeft aan dat zich in het Park voorbeelden hebben voorgedaan en voordoen waarbij de wolf op heel korte afstand van mensen kwam. Zij wijst op de voorbeelden genoemd in voetnoot 2 van de spreek aantekeningen. Het gaat om de veiligheid van bezoekers en medewerkers. Ze hebben veel foto's en filmpjes gekregen. Ook van een fietser die door 3 wolven achtervolgd is.

De voorzitter loopt de gronden van bezwaar na. Voor wat betreft bezwaargrond 8: de wolf is niet het probleem maar de mens. Het probleem zou zitten in het benaderen en voeren van de wolf door de mens. 5.1.2e geeft aan dat de filmpjes en foto's laten zien dat de wolf neutraal reageert en niet agressief is. In feite gedraagt alleen de wolf zich, de mens benadert de wolf, de mens overschrijdt een grens. Bij een filmpje over een wolf die een auto naderde, is te zien dat de wolf wat verwachtte van de mens. De wolf kijkt scheef en dus niet rechtstreeks, dat is niet agressief. Normaal gesproken heeft de wolf geen interesse in voertuigen.

De associatie die de wolf nu heeft, heeft met menselijk gedrag te maken. Het is niet natuurlijk dat wolven op enkele meters van mensen rondlopen. **De voorzitter** vraagt welke maatregelen getroffen zijn om mens en wolf op afstand van elkaar te houden. 5.1.2e geeft aan dat er zes Boa's op het park zijn. Zij zien er strikt op toe dat mensen niet buiten de wegen en paden treden. Hij kent de literatuur over het tam worden van wolven en benadrukt dat zij geen aanwijzingen hebben dat er gevoerd is of wordt. Bovendien wordt er via de website en op borden bij de entree voorlichting gegeven over de wolf. 5.1.2e vult aan dat er een stopverbod is ingesteld aan de Wildbaanweg. **De voorzitter** vraagt of bezoekers nog speciale instructies krijgen. 5.1.2e merkt op dat het Park jaarlijks ongeveer 60.000 bezoekers ontvangt, waaronder veel buitenlanders. Ze geven op hun website en bij de entree informatie. Wat kunnen ze nog meer doen? 5.1.2e wil benadrukken dat de vraag over het ontstaan van het gedrag en de oorzaak, juridisch gezien niet relevant is voor deze ontheffing.

De voorzitter gaat verder met bezwaargrond 9 van het bezwaarschrift. Schieten met een paintballgeweer kan tot onnodig leiden lijden, verwezen wordt naar artikel 3:24 van de Wnb. 5.1.2e geeft aan dat bij schieten wel gevoel komt kijken. Het is een kwestie van een keuze die je moet maken bij probleem wolven in conflict met mensen. Een vaste regel wereldwijd is dat het doodvonnis van de wolf dan wordt getekend. Maar er is een aantal maatregelen met minder schade of pijn. Zoals bijvoorbeeld het gooien van stenen. Dat is op zich heel effectief. Door een onbekend voorwerp getroffen worden zonder de koppeling te leggen met de relatie met de mens. 5.1.2e merkt op dat artikel 3:24 van de Wnb niet aan de orde is bij deze ontheffing. Artikel 3:24 van de Wnb ziet op vangen en doden en dat is hier niet aan de orde. 5.1.2e geeft aan dat het schieten met paintballgeweer tot doel heeft om af te schrikken. Over het gooien van stenen is gesproken in Nederland. Er is gekozen voor het paintballgeweer. 5.1.2e kan uitleg geven bij de vraag waarom voor het paintballgeweer is gekozen. 5.1.2e geeft aan dat de wolf heel goed is in het ontwijken. Uiteindelijk duikt hij ook weg voor stenen die gegooid worden. Er zal met een ander middel gewerkt moeten worden, waarbij het voor de wolf moeilijk te volgen is wat hem plotseling treft. En dat is een katapult of paintballgeweer. De associatie met de beweging moet worden voorkomen.

De voorzitter vraagt om een reactie op bezwaargrond 10, hoe reageren de overige wolven in de roedel op een geverfd exemplaar. 5.1.2e antwoordt dat wolven allerlei geuren opdoen. Voor wolven hebben geuren allemaal een betekenis. Paintballverf zal niet als iets vreemds worden gezien, een wolf wordt er niet mee uit de roedel gezet. De wolf zal worden besnuffeld maar verder niet. Het is niet aannemelijk dat de ene of de andere geur impact heeft op de roedelstructuur. **De voorzitter** vraagt of het eigenlijk niet goed bekend is. 5.1.2e 5.1.2e geeft aan dat de geurenwereld van de wolven gebaseerd is op observaties en interpretaties. Het blijft voor een deel onbekend. 5.1.2e vraagt naar de optie van een neutrale stof of kleur zoals genoemd in het schriftelijk commentaar. Het effect is gericht op pijn, dus kleur lijkt geen voorwaarde? 5.1.2e bevestigt dat het inderdaad gaat om een pijnprikkel en het schrikeffect. De kleur heeft geen betekenis. 5.1.2e vraagt of het projectiel ook gevuld met water zou kunnen zijn. 5.1.2e bevestigt dit. **De voorzitter** vraagt of kleurloze vloeistof of water in effecten minder schadelijk is. 5.1.2e geeft aan dat als verf al schadelijk is, het hier alleen gaat om schrikreactie bij wolf. 5.1.2e vult aan dat de keuze van het projectiel is gebaseerd op het niet toxisch en milieuvriendelijk zijn er van. En de kleur is afwasbaar.

Op deze manier kan de wolf nog worden gevolgd en gezien. 5.1.2e wil reageren op de woorden in het bezwaar dat er nooit met het middel geëxperimenteerd is. Dat is niet waar. Dat blijkt alleen al uit het Yellowstone rapport en de factfinding study die zich in de processtukken bevinden. In die onderzoeken wordt ook nog weer naar andere onderzoeken verwezen. De heer Leidekker heeft bij mevrouw Julie Young geïnformeerd en er zijn geen gewonden bekend.

De voorzitter vraagt naar het mogelijk vals worden van wolven genoemd in bezwaargrond 12. 5.1.2e 5.1.2e geeft aan dat het voor de wolf een onprettige ervaring zal zijn, maar ze zullen er niet vals van worden. Wolven zijn heel vermijdend. Ze groeien op met gevaren, niet stoer gaan doen, maar verwondingen vermijden. Wolven kunnen heel wat hebben. Onderzoek bij dode wolven laat zien dat er meerdere jachtwonden zijn gevonden. Wolven hebben goede mogelijkheden voor herstel.

De voorzitter vraagt naar aanleiding van bezwaargrond 14 wie de ontheffing mag gebruiken. 5.1.2e 5.1.2e geeft aan dat de ontheffing door GS aan eigen medewerkers is verleend. Er is een viertal medewerkers van team handhaving die een schietvaardigheidskursus heeft gevolgd. Zij zijn door de politie gescreend en hebben verlof gekregen voor het dragen van een wapen.

De voorzitter gaat in op bezwaargrond 11. De wolf zou niet kunnen wegtrekken omdat het leefgebied is omheind en de ecoducten met hekken zijn gebarricadeerd. 5.1.2e 5.1.2e geeft aan dat de hekken al sinds 2019, nog voor de komst van de wolf zijn gesloten. Ze vraagt zich ook af waarom dit juridisch relevant zou zijn voor de hier aan de orde zijnde ontheffing. 5.1.2e 5.1.2e geeft aan dat een aantal zaken van elkaar moet worden gescheiden. De afschrikactie staat op zichzelf. Het al dan niet sluiten van de ecoducten is niet relevant voor deze zaak. Dat is onderdeel van een breder verzoek om handhaving dat is ingediend door bezwaarde. Op dit moment ontbreekt de urgentie op het park te gelasten de rasters te openen. 5.1.2e 5.1.2e merkt op dat het aantal Moeflons in het Park meer dan gehalveerd is. De zomerstand was een aantal van 300, 30 Moeflons zijn binnen wolfwerende afrastering geplaatst. Daarbuiten is er niks meer over. 5.1.2e 5.1.2e geeft aan dat de Moeflons in het Park zijn losgelaten. Herten en reeën zijn samen met de wolf geëvalueerd. Moeflons gebruiken hun verdedigingsmechanisme op de kop en vanaf hoogte. Op de vlakte hebben ze geen kans op verweer. In de geschiedenis hebben de soorten naast elkaar geleefd. Er is een aantal richtlijnen over de oorspronkelijke natuur. Van belang bij de vraag naar oorspronkelijke natuur is de vraag van welk moment je dan uitgaat, 100 jaar terug of langer geleden. 5.1.2e 5.1.2e merkt op dat de flora geen plaats krijgt. De Moeflon speelt al meer dan 100 jaar een cruciale rol voor de flora. 5.1.2e 5.1.2e vult aan dat dit geen discussie is in relatie tot de paintballactie. 5.1.2e 5.1.2e geeft aan dat dit inderdaad een andere discussie betreft. Dat gaat om het referentiepunt van de biodiversiteit, 150 jaar terug, de tijd van de Moeflon, of langer geleden, de tijd van de wolf.

5.1.2e 5.1.2e merkt voor wat betreft een andere bevredigende oplossing op dat derde-belanghebbende zich aansluit bij GS daarover. Uit o.a. de factfinding study blijkt dat het paintballgeweer dan het meest geëigende middel is voor het afschrikken van de wolf. Voor wat betreft het zenderen zijn zij het eens met GS, dat zenderen alleen ziet op kennisvergaring en niet op de schrikreactie. 5.1.2e 5.1.2e vult aan dat voor zenderen ook een ontheffing nodig is. Hiermee verstoort je de wolf namelijk ook.

De voorzitter vraagt of er belang is bij de verblijfplaats van de wolven. 5.1.2e geeft aan dat wolven een groot territorium nodig hebben. Het park is 50km², dat is in feite te klein voor wolven. Derde-belanghebbende heeft goed zicht op de verblijfplaats van de wolven, die bevinden zich vrijwel in het gehele park. 5.1.2e merkt op dat voor zenderen inderdaad ook een ontheffing nodig is en ook de Wet op de dierproeven stelt regels omdat het onprettig is voor de wolf.

De voorzitter gaat over naar de behandeling van de door GS in het schriftelijk commentaar opgenomen aanvullende voorschriften naar aanleiding van de uitspraak van de voorzieningenrechter. **De voorzitter** stelt vast dat er geen opmerkingen zijn voor wat betreft het beperken van de ontheffing tot het terrein van derde-belanghebbende. 5.1.2e merkt voor wat betreft voorschrift 2 op, dat kennelijk het beeld is ontstaan dat medewerkers actief met het paintballgeweer het park in gaan trekken. De bedoeling is altijd geweest dat het paintballgeweer gebruikt wordt als zich een ontmoeting voordoet met mensen. Wat al in de werkinstructie voor de medewerkers stond, zal wat dat betreft in de ontheffing worden opgenomen.

5.1.2e vraagt naar hoe de Commissie zich dat in de praktijk moet voorstellen. 5.1.2e geeft aan dat medewerkers van de provincie sinds 4 november 2022 dagelijks op het park waren. Sinds de getroffen voorlopige voorziening is sprake van een minder grote frequentie. Het moment zal zich moeten voordoen en het moet veilig kunnen gebeuren. Het publiek moet ook instructies worden gegeven. Dit staat nu duidelijker in de ontheffingsvoorschriften. 5.1.2e vult aan dat de betreffende wolf of wolven zich op dezelfde plek in het Park bevinden, te weten bij de zandverstuiving. Daar wordt dus ook veel gepatrouilleerd en gesurveilleerd. 5.1.2e

5.1.2e vraagt of er nu sprake is van één wolf of meerdere. 5.1.2e geeft aan dat het om twee of mogelijk drie wolven gaat. 5.1.2e beaamt dat het er minimaal twee zijn. **De voorzitter** vraagt van hoeveel wolven in totaal sprake is. 5.1.2e geeft aan dat het om een wolvenpaar en vijf wolvenwelpen gaat.

De voorzitter stelt vast dat er over voorschrift 3 geen opmerkingen zijn. 5.1.2e merkt voor wat betreft voorschrift 4 op, dat het betreffende paintballgeweer breder door de politie wordt gebruikt. Het moet niet op kortere afstand dan 3 meter bij mensen worden gebruikt en is tot 100 meter afstand te gebruiken. Er is nu opgenomen dat er tussen 15 en 30 meter gebruik mag worden gemaakt en er moet gericht worden geschoten. **De voorzitter** geeft aan dat voorschrift 5 ook geen reden tot opmerkingen zal geven.

5.1.2e merkt op dat verwijderen van de wolf wordt geadviseerd bij minder dan 30 meter benadering van de mens door de wolf. 5.1.2e geeft aan dat GS zijn ingegaan op het LCIE advies en dat GS zover nog niet zijn. 5.1.2e vraagt 5.1.2e om een reactie op het afgesloten terrein in relatie tot het niet weggkunnen van de wolven van het terrein. 5.1.2e geeft aan dat de wolven ook binnen zijn gekomen. Het zijn goede gravers. Als ze binnen zijn gekomen, komen ze er ook wel weer uit. 5.1.2e merkt op dat derde-belanghebbende geen graafwerkzaamheden heeft waargenomen. Het is derde-belanghebbende niet duidelijk hoe de wolf is binnengekomen.

Datum

24 januari 2023

Zaaknummer

2022-011602 en 2022-011605

Blad

6 van 6

De voorzitter sluit af met de toezegging dat de commissie Rechtsbescherming advies aan GS zal uitbrengen in deze procedure. Partijen dienen er, in verband met de kerstperiode, rekening mee te houden dat hier wellicht een week of 7 à 8 heen gaat alvorens GS een beslissing op bezwaar hebben genomen. Bij de beslissing op bezwaar van GS zal het advies van de commissie Rechtsbescherming en het verslag van de hoorzitting worden meegezonden. Onder dankzegging voor de aanwezigheid en inbreng ter zitting wordt de hoorzitting gesloten.

voorzitter

5.1.2e

secretaris

5.1.2e